

”TÄRKEIN JAKSAMISEN TUKEA ON VARMISTETTU VAPAA”

Oikeus vapaaseen sijaisvanhempien sosiaalisena
tukena ja työhyvinvoinnin edistäjänä

Annina Kärkkäinen
Sirpa Partanen
Henna Räbinä-Lehti



ESITYKSEN SISÄLTÖ

- Opinnäytetyön tausta ja tarkoitus
- Tutkimuksen teoreettinen viitekehys
- Tutkimuksen toteuttaminen
- Tutkimuksen keskeiset tulokset
- Keskustelua



OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TARKOITUS



Opinnäytetyön tausta

- Sijaishuollon painopisteen siirtäminen laitoshuollosta lastensuojelun perhehoitoon
 - Lapsen oikeus kasvaa perheessä
 - Sijaishuollosta aiheutuvat kustannukset
- Sijaisvanhempia tarvitaan lisää
 - Edellyttää sijaisvanhempien tukemista
- Yksi merkittävä tukimuoto on oikeus vapaaseen



Opinnäytetyön tausta

- Sijaisvanhempien tukemista on tutkittu yleisesti
 - Tutkimusten mukaan sijaisvanhemmat tarvitsisivat lisää vapaata
- Nimenomaan sijaisvanhempien vapaan toteutumista ja sen kehittämistarpeita ei ole aikaisemmin tutkittu
 - Toimeksiantajan toive



Opinnäytetyön tarkoitus

- Tutkimuksen tarkoituksena oli antaa toimeksiantajalle ja yhteistyötahoille tutkimustietoa sijaisvanhempien kokemuksista vapaan toteutumisesta



Opinnäytetyön tavoite

- Kuvata sijaisvanhempien kokemuksia
 - kuntien erilaisista tavoista toteuttaa vapaata
 - miten vapaa tukee heidän työhyvinvointiaan
 - mitä kehittämistarpeita olisi vapaan toteuttamisessa



Opinnäytetyön tavoite

- Vapaan kehittäminen toimivammaksi
 - Sijaisvanhempien työhyvinvoinnin edistäminen
 - Lastensuojelun perhehoidon toimeksiantosopimusten pysyvyyden edesauttaminen
 - Sijoitetun lapsen etu
 - Lastensuojelun tavoitteiden toteutuminen



Toimeksiantaja ja yhteistyötahot

- Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö
 - Katse lapseen -hanke
 - Itä- ja Keski-Suomen Lapset ja perheet Kaste -hanke
 - Pohjois-Savo
 - Etelä-Savo
 - Keski-Suomi
 - Pohjois-Karjala
- Yhteistyötahot

TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS



Sijaisvanhempien oikeus vapaaseen

- Perhehoitajalain (1992/312 §, 6-7) mukaan lastensuojelun perhehoitoon tulee antaa tukea
- Perhehoitajalain (1992/312, § 6) mukaan sijaisvanhemmalla on oikeus vapaaseen
 - yksi arkipäivä kutakin sellaista kalenterikuukautta kohden, jona sijaisvanhempi on toiminut toimeksiantosopimuksen perusteella vähintään 14 vuorokautta perhehoitajana
- Sijoittavan kunnan tulee huolehtia tai tarvittaessa avustaa lapsen hoidon järjestämisessä sijaisvanhemman vapaan ajaksi

Lastensuojelun perhehoidon suositus

- Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön suositukset
 - Sijoitetun lapsen hoidon järjestämistä sijaisvanhemman vapaan ajaksi voidaan tukea taloudellisesti
 - Sijaisvanhempi voi vaihtoehtoisesti saada korvauksen pitämättömästä vapaasta
 - Sovittava toimeksiantosopimuksessa



Sijaisvanhempien oikeus vapaaseen

- Sijoitetun lapsen hoidon järjestämisen tapoja sijaisvanhemman vapaan ajaksi on useita
 - Sijaisvanhemman omat sukulaiset
 - Lapsen loma- ja virkistystoiminta
 - Lapsen kotiloma
 - Hoitaja kotiin
 - Tukiperhe
 - Tilapäinen sijoitus toiseen sijaisperheeseen
 - Ammatillinen perhekoti
 - Lastensuojelulaitos
 - Hoitorinki



Sijaisvanhempien oikeus vapaaseen

- Sijaisvanhemmille mahdollisuus irrottautua sitovasta työstään
 - Tukee sijaisvanhemman jaksamista
 - Tukee lastensuojelun perhehoitoa
 - Edistää sijoitetun lapsen hyvinvointia



Sosiaalinen tuki sijaisvanhemmuudessa

- Sosiaalinen tuki
 - voi olla suoraa yksilöltä toiselle tai epäsuoraa järjestelmän kautta annettua tukea
 - auttaa yksilöä ja ryhmiä selviytymään haastavista elämäntapahtumista ja muista muuttuvista elämäntilanteista



Sosiaalisen tuen muodot

- Taloudellinen tuki
 - Hoitopalkkiot
 - Kulukorvaukset
- Toiminnallinen tuki
 - Lastenhoitoapu
 - Kotiapu
- Tiedollinen tuki
 - Koulutus
 - Asiantuntija-apu
- Emotionaalinen tuki
 - Vertaistuki
 - Mentorointi



Sosiaalisen tuen tasot

- **Primaaritaso**
 - Oma perhe ja läheisimmät ihmiset
 - Maallikkoapua
- **Sekundaaritaso**
 - Sukulaiset, toiset perhehoitajat ja naapurit
 - Maallikkoapua
- **Tertiaaritaso**
 - Sosiaalityöntekijät, julkiset ja yksityiset palvelut
 - Koulutuksen saaneiden ammattilaisten antamaa apua



Sijaisvanhempien työhyvinvointi

- Työn vaatimustekijät johtavat työntekijöiden pahoinvointiin ja sairastumiseen
- Työn vaatimustekijöillä tarkoitetaan työn
 - fyysisiä piirteitä
 - Vähäinen lepo
 - psyykkisiä piirteitä
 - Sijoitetun lapsen haastavuus
 - sosiaalisia piirteitä
 - Yhteistyöongelmat sijoitetun lapsen syntymävanhempien tai sosiaalityöntekijän kanssa
 - organisatorisia piirteitä
 - Epävarmuus sijoituksen kestosta



Sijaisvanhempien työhyvinvointi

- Työn voimavaratekijät edistävät terveyttä ja hyvinvointia työssä
- Työn voimavaratekijät ovat työn
 - fyysiset piirteet
 - Hyvät työolot ja riittävä lepo
 - psyykkiset piirteet
 - Sijaisvanhempien kokemus työn tärkeydestä
 - sosiaaliset piirteet
 - Sosiaalityöntekijä, läheisten ja vertaisten antama tuki työlle
 - organisatoriset piirteet
 - Palkkiot ja korvaukset



Sijaisvanhempien työhyvinvointi

- Sijaisvanhemman jaksaminen heikentyy, kun hän kokee epäsuhdan ympäristön vaatimusten ja oman suorituskykynsä välillä
 - Tuen tarve työlle
- Erilaisia tuen muotoja tulisi tarjota heti työstressin ilmetessä sekä ennaltaehkäisevästi
 - Oikeus vapaaseen
 - Vertaisryhmätoiminta
 - Mentorointi
 - Konsultaatioapu



Sijaisvanhempien työhyvinvointi

- Hoitamattomana ja pitkittyneenä työstressi johtaa työuupumukseen
 - Voi johtaa toimeksiantosopimusten purkautumiseen
 - Yhteiskunnalle taloudellisia menetyksiä
 - Sijoitetulle lapselle jälleen hylkäämiskokemus



Sijaisvanhempien työhyvinvointi

- Riittävä palautuminen työstä on hyvinvoinnin edellytys
- Sijaisvanhempien jaksamisen kannalta pitkäjänteisen ja laadukkaan tuen tulee mahdollistaa myös vapaan pitäminen



TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN



Tutkimusongelma



- Tutkimusongelmana oli kuvata, miten sijaisvanhemmat kokevat vapaan toteutumisen
- Tutkimusongelmaa selvitettiin kolmen tutkimustehtävän avulla
 1. Miten oikeus vapaaseen tällä hetkellä toteutuu?
 2. Miten oikeus vapaaseen tukee sijaisvanhempien työhyvinvointia?
 3. Miten oikeutta vapaaseen tulisi kehittää?

Tutkimuksen kohdejoukko

- Sijaisperheet, jotka asuivat Itä- ja Keski-Suomen Lapset ja perheet Kaste -hankkeeseen kuuluvissa maakunnissa
- Yhteensä 547 sijaisperhettä
 - Toimeksiantajalla ja yhteistyötahoilla olleet yhteystiedot



Tutkimusmenetelmä

- Kvantitatiivinen eli määrällinen
- Aineiston keräämisen tapana strukturoitu kysely
 - Lähetetty postitse ja sähköisesti toukokuussa 2010
- Kyselylomakkeita palautui 138 kpl
 - Vastausprosentti 25 %
 - Postikyselyyn vastasi 51 sijaisvanhempaa
 - Sähköiseen kyselyyn vastasi 87 sijaisvanhempaa



TUTKIMUKSEN KESKEISIMMÄT TULOKSET



Taustatiedot

- Suurin osa kyselyyn vastanneista oli Pohjois-Savon maakunnasta

Kotimme sijaitsee	%
Pohjois-Savossa	30
Keski-Suomessa	28
Etelä-Savossa	26
Pohjois-Karjalassa	16

Taustatiedot

- Sijaisperheiden perherakenne
 - Sijaisperheistä 47 %:lla oli biologisia lapsia
 - Sijoitetut lapset olivat iältään
 - 3 kuukaudesta 20:een vuotiaita
 - 46 % perheisiin sijoitetuista lapsista oli
 - 11-15-vuotiaita



Vapaan toteutuminen

- 75 % sijaisvanhemmista koki, että heillä oli riittävästi tietoa oikeudesta vapaaseen
- 49 %:lle tietoa oikeudesta vapaaseen oli antanut sosiaalityöntekijä
- Osa sijaisvanhemmista koki, että vapaan mahdollisuudesta ei puhuta kaikissa kunnissa



Vapaan toteutuminen

- Eroja vapaan toteutumisessa oli paljon
- Kolmanneksella sijaisvanhemmista vapaa ei ollut toteutunut viimeisen vuoden aikana lainkaan

Vapaan pitäminen on toteutunut kohdallani viimeisen vuoden aikana	%
Ei lainkaan	36
Osittain	34
Täysin	30

Vapaan toteutuminen

- 42 %:lle vastanneista sijoittava kunta oli usein korvannut pitämättömän vapaan rahana
 - 230 euroa – 890 euroa
- 21 %:lla sukulaiset olivat hoitaneet lasta
- 18 %:lla vapaa oli toteutunut sijoitetun lapsen kotiloman avulla
- Hoitorinkiä, lastensuojelulaitosta ja ammatillista perhekotia oli käytetty vähän



Vapaan toteutuminen

- 87 % sijaisvanhemmista oli itse järjestänyt sijoitetun lapsen hoidon vapaansa ajaksi
- Syiksi vapaan toteutumattomuuteen mainittiin
 - Sijoitetun lapsen hoidon järjestelyjen toimimattomuus (29 %)
 - Taloudellisen tuen pienuus (22 %)
 - Vapaata ei oltu jaksettu vaatia (21 %)

Kuntien välisiä eroja vapaan järjestämisessä

- 26 % mukaan eroja oli paljon
- Tertiaaritasolla eroja kaikista eniten
 - Sosiaalityöntekijät, muut viranomaiset
- 21 % vastasi avoimeen kysymykseen kuntien välisistä eroista
 - Suuria eroja kuntien välillä
 - Läheskään kaikilla ei kokemuksia eroista
 - Sijoituksia vain yhden kunnan kanssa
 - Kuntien toiminta yhdenmukaista



Tuen merkitys työhyvinvoinnille

- Sijaisvanhemmat kokivat saaneensa paljon tukea työlleen
 - läheisiltä ihmisiltä (71 %)
 - Primaaritaso
 - toisilta sijaisvanhemmilta (40 %)
 - Sekundaaritaso
 - sosiaalityöntekijältä (39 %)
 - Tertiaaritaso



Vapaan merkitys työhyvinvoinnille

- Ristiintaulukoinnilla selvitettiin vapaan antamaa tukea maakunnittain

Oikeus vapaaseen tukee työtä	Paljon %	Kohtalaisesti %	Vähän %	Ei lainkaan %	Yhteensä %
Etelä-Savossa	56	8	20	16	100
Keski-Suomessa	39	15	11	35	100
Pohjois-Karjalassa	64	18	0	18	100
Pohjois-Savossa	34	13	30	23	100

Vapaan merkitys työhyvinvoinnille

- Vapaata koettiin tarvittavan koko sijoituksen ajan (30 %)
- Eniten sijaisvanhemmat kokivat tarvitsevansa vapaata virkistäytymiseen ja läheisten kanssa olemiseen

Koen tarvitsevani vapaata, jotta minulla olisi mahdollisuus	Kyllä %
Virkistäytymiseen	80
Puolison ja/tai biologisten lasten kanssa olemiseen	79
Koulutukseen osallistumiseen	44
Asioiden hoitamiseen	41
Työnohjaukseen osallistumiseen	28
Kodin hoitamiseen	27
Vertaisryhmään osallistumiseen	24

Vapaan kehittäminen

- Sijaisvanhemmat toivoivat jatkossa eniten tukea oikeudesta vapaaseen

Jatkossa toivoisin enemmän tukea seuraavissa muodoissa	Kyllä %
Oikeus vapaaseen	69
Vertaisryhmä	50
Työnohjaus	49
Koulutus	48
Asiantuntijapalvelut	48
Toiset sijaisvanhemmat	46
Läheiset ihmiset	38
Mentorointi	17
Sosiaalityöntekijän tuki	10
Muu	5

Vapaan kehittäminen

- Sijoitetun lapsen hoidon järjestelyinä käytettäisiin tulevaisuudessa lapsen loma- ja virkistystoimintaa sekä sukulaisia lapsen hoitajina

Jos mahdollista, tulisin käyttämään sijoitetun lapsen hoidon järjestelynä tulevaisuudessa	Kyllä %
Lapsen loma- ja virkistystoimintaa	55
Sukulaisia lapsen hoitajina	53
Lapselle tulisi hoitaja kotiini	48
Hoitorinkiä lapsen hoidon järjestämiseksi	46
Tukiperhettä	44
Lapsen kotilomaa	30
Tilapäistä sijoitusta toiseen perheeseen	23
Ammatillista perhekotia	16
Muuta	9
Lastensuojelulaitosta	8

Vapaan kehittäminen

- Sijoitetun lapsen hoidon järjestelyjen käyttäminen tulevaisuudessa maakunnittain

Jos mahdollista, tulisin käyttämään sijoitetun lapsen hoidon järjestelynä tulevaisuudessa	Etelä-Savo %	Keski-Suomi %	Pohjois-Karjala %	Pohjois-Savo %
Lapsen loma- ja virkistystoimintaa	44	42	85	61
Sukulaisia lapsen hoitajina	42	47	65	66
Lapselle tulisi hoitaja kotiini	41	50	80	34
Hoitorinkiä lapsen hoidon järjestämiseksi	53	47	65	26
Tukiperhettä	47	44	65	34
Lapsen kotilomaa	29	17	25	47
Tilapäistä sijoitusta toiseen perheeseen	32	22	40	8
Ammatillista perhekotia	21	17	30	5
Lastensuojelulaitosta	9	17	5	0

Vapaan kehittäminen

- Hoitorinki on vähän tunnettu ja vähän käytetty lapsen hoidon järjestämisen tapa
- Hoitorinki toimisi parhaiten, jos johonkin hoitoringin kodeista tulisi kiertävä perhehoitaja
- Omassa kodissa hoitoringin hoitajana toimimisesta toivottiin korvaukseksi 53 euroa vuorokaudessa lasta kohden



Vapaan kehittäminen

- Avoimeen kysymykseen vapaan kehittämisestä vastasi 50 % sijaisvanhemmista
- Vapaan kehittämisen osa-alueet:
 - Taloudellinen tuki
 - Korvaus pitämättömästä vapaasta suurempi, keskimäärin 400 euroa kuukaudessa
 - Sijoitetun lapsen hoidon järjestämisen taloudellinen tukeminen
 - Hoitajan palkka
 - Perheen yhteisten lomien tukeminen
 - Koulutukseen osallistumisen kustannukset



Vapaan kehittäminen

- Toiminnallinen tuki
 - Vapaita toivottiin pidettäväksi vapaina, ei pelkästään rahallisina korvauksina
 - Sijoitettua lasta hoitavan tahon ammatillisuutta korostettiin
 - Perhetyöntekijä, toinen perhehoitaja, tukiperhe
- Tiedollinen tuki
 - Tietoa oikeudesta vapaaseen toivottiin lisää kaikille tahoille
- Emotionaalinen tuki
 - Sosiaalityöntekijöiden asenne vapaiden järjestämiseen



Vapaan kehittäminen

- Vapaan toivottiin järjestävän joustavasti yksilöllisten tarpeiden mukaan
- Vapaan toteutumiseen toivottiin yhdenmukaisuutta eri kuntien välillä



KESKUSTELUA



KIITOS!

